

Az eretnek pápa kérdéséről

*Az alábbiakban [Athanasius Schneider](#), a kazahsztáni Asztana segédpüspökének 2019. március 20-án közzétett írását közöljük, teljes terjedelmében, magyar nyelven. A fordítás alapjául szolgált [angol nyelvű változat](#) a *Rorate Caeli* oldalon jelent meg.*

Az egész katolikus hagyományban nem találunk olyan általánosan elfogadott szabályt, amely útba igazítana a tekintetben, miként kell eljárni eretnek pápa esetén. Egyetlen pápa vagy egyetemes zsinat sem fogalmazott meg olyan doktrinális nyilatkozatot vagy kötelező érvényű egyházi normát, amely megmondaná, hogyan kell viszonyulni ahhoz, ha egy pápa eretnekségbe esik.

Egyetlen olyan történelmi esetről sem tudunk, amikor egy pápa hivatali ideje alatt eretnekség vagy állítólagos eretnekség miatt vesztette volna el pápaságát. I. Honorius pápát (625-638) halála után három egyetemes zsinat is kiközösítette (a harmadik konstantinápolyi zsinat 681-ben, a második niceai zsinat 787-ben és a negyedik konstantinápolyi zsinat 870-ben), mivel támogatta a monotheizmus eretnek tanát, és így ezen eretnekség terjedéséhez is hozzájárult. Levelében, melyben megerősítette a harmadik konstantinápolyi zsinat határozatait, Szent II. Leó (682-683) egyházi átokkal sújtotta Honorius pápát („*anathematizamus Honorium*”), és kijelentette, hogy elődje, „Honorius ahelyett, hogy ezt az apostoli Egyházat az apostoli hagyomány tanításával tisztította volna meg, ámulónak bizonyult, és a szeplőtelen hitet próbálta megrontani” (Denzinger-Schönmetzer, 563. pont).

A *Liber Diurnus Romanorum Pontificum*ban, a római pápák tizenegyedik századig használt napikönyvében, amely a római kúria legfontosabb okiratait és rendeleteit foglalta magába, a pápai eskü szövege is megtalálható, amely szerint minden hivatalba lépő új pápának meg kellett fogadnia, hogy elismeri a hatodik egyetemes zsinatot, amely az eretnekség (monotheizmus) szerzőit – Sergiust, Pyrrhust és többek között Honorius is – örök egyházi átokkal sújtja (PL 105, 40-44).

Néhány breviáriumban, melyet a 16-18. századig használtak, június 28-án, Szent II. Leó ünnepén a Matutinum olvasmányaiban Honorius pápa mint eretnek jelenik meg: „*In synodo Constantinopolitano condemnati sunt Sergius, Cyrus, Honorius, Pyrrhus, Paulus et Petrus, nec non et Macarius, cum discipulo suo Stephano, sed et Polychronius et Simon, qui unam voluntatem et operationem in Domnino Jesu Christo dixerunt vel praedicaverunt.*” Az a tény, hogy a breviáriumban évszázadokon át ehhez az olvasmányhoz ragaszkodtak, azt jelzi, hogy katolikusok megannyi nemzedéke sem ütközött meg azon, hogy egy bizonyos pápa egy nagyon ritka esetben az eretnekség, illetve az eretnekség pártolásának bűnébe esett. Ebben a korban a hívek és a klérus még pontosan különbséget tudott tenni között, mit jelent a katolikus hit elpusztíthatatlansága, melyet Isten a péteri szék Tanítóhivatalának ígért, és mi az, ami az adott pápa hűtlensége és ámulása ezen tanítói hivatal gyakorlása során.

„*The Condemnation of Pope Honorius*” (“Honorius pápa elítéltetése”, London, 1907) című könyvében Dom John Chapman kijelenti, hogy ugyanaz a harmadik konstantinápolyi egyetemes zsinat, amely kiközösítette Honorius pápát, világosan különbséget tett az adott pápa tévedése és az apostoli szék hitbeli tévedhetetlensége között. Mikor a harmadik konstantinápolyi egyetemes zsinat atyái levelükben arra kérték Agathon pápát (678-681), hogy hagyja jóvá a zsinati döntéseket, hangsúlyozzák, hogy Róma nem tévedhet a hitben, mikor azt az Apostoli Szentszék püspöke, vagyis Péter utóda eme minőségében az egész Egyháznak hirdeti. Hogyan fordulhatott elő azonban az, hogy a harmadik konstantinápolyi egyetemes zsinat egyszerre mondta ki ezt és ítélte el az egyik pápát eretnekként? A válasz egyértelmű. I. Honorius pápa pontosan azért tévedett, és pontosan azért esett eretnekségbe, mert – kötelességével szemben – nem a római egyház péteri hagyományát hirdette hivatalának erejénél fogva. Nem erre a hagyományra hivatkozott, hanem olyan tanítást

hagyott jóvá és fejtett ki, amely nem felel meg az igazságnak. Minthogy azonban utódai elhatárolódtak tőle, I. Honorius pápa szavai mit sem változtattak az Apostoli Szentszék hitbeli tévedhetetlenségén. Annak tekinthetjük őket, amik: Honorius személyes véleményének.

Szent Agathon pápa nem hagyta, hogy megtévessze elődje, I. Honorius szánalomra méltó viselkedése, aki az eretnység terjedését segítette elő, hanem továbbra is természetfeletti módon gondolkodott arról, mit jelent Péter székének tévedhetetlensége a hit hirdetése során, amint az a konstantinápolyi császárnak írt leveléből egyértelműen kiviláglik: „Ez a szabálya az igaz hitnek, melyet oly békés birodalmod lelki édesanyja, Krisztus apostoli egyháza (Róma széke) jó - és balsorsban egyaránt vallott és hathatósan védelmezett, és amely – amint az be is fog bizonyosodni – a mindenható Isten kegyelméből soha nem tér le az apostoli hagyomány útjáról, soha nem romlik meg eretnek újításoknak hódolva, hanem azoktól kapta a keresztény hitet, akik alapították, vagyis Krisztus apostolfejedelmétől, és mindvégig szeplőtelen marad, amint azt maga a mi isteni Urunk és Üdvözítőnk ígérte, mikor a szent evangéliumokban így szólt a legelső tanítványhoz: „Péter, Péter, a sátán kikért titeket, hogy megrostáljon benneteket, mint a búzát. De imádkoztam érted, nehogy megfogyatkozz a hitedben. Amikor megtérsz, te erősíted majd meg testvéreidet.” (Ep. “*Consideranti mihi*” ad Imperatores)

Dom Prosper Guéranger tömören és éleslátóan mutatja be, mi történik teológiai és lelki szempontból akkor, ha egy bizonyos pápa eretneknek bizonyul: „Micsoda ujjongás zengett fel az alvilágban, mikor egy szomorú nap annak képviselője, aki maga a Világosság (Honorius pápa), egy pillanatra a sötétség erőinek oldalára állt, és sűrű homályként a menny és Isten azon hegyei közé telepedett, ahol maga az Úr az Ő helytartójával lakozik; csak a hívek kihagyó közbenjárása miatt eshetett meg mindez.” ([The Liturgical Year, London 1900](#), 12. kötet, 377. old.)

Az is sokat nyom továbbá a latban, hogy az elmúlt kétezer évben egyszer sem fordult elő, hogy egy pápát uralkodása alatt elmozdítottak volna hivatalából eretnység vétke miatt. I. Honorius pápát csak a halála után közösisítették ki. Az utolsó eretnek, illetve félig eretnek pápa XXII. János (1316 - 1334) volt, aki azt tanította, hogy a szentek csak Krisztus második eljövetele és az utolsó ítélet után részesülnek Isten színről színre való látásában. Ekkor a következő reakciókkal találkozhattunk: nyilvános figyelmeztetés (a Párizsi Egyetem és VI. Fülöp francia király részéről), a pápa téves elméleteit teológiai művekben cáfolták, továbbá Jacques Fournier bíboros, a későbbi XII. Benedek pápa (1334-1342) testvéri korrekciót terjesztett elő.

Teljesen egyértelmű, hogy az Egyház együtt tud élni azzal a helyzettel, hogy egy pápa – nagyon ritka esetben – súlyos teológiai tévedésbe vagy eretnységbe esik. Az Egyház gyakorlata egészen mostanáig az volt, hogy az eretnek pápával kapcsolatos végső döntést az utódaira, illetve a jövőben összehívandó egyetemes zsinatra bízta, amint az I. Honorius pápa esetében is történt. Ha nem vonja vissza tévedését, bizonyára XXII. János pápával is ez történt volna.

Számtalanszor előfordult, hogy világi hatalmak vagy bűnöző csoportok lemondattak egy pápát. Különösen az úgynevezett sötét korban (10-11. század) találkozunk ezzel, mikor a német császárok több méltatlan pápát távolítottak el, nem eretnység miatt, hanem azért, mert az erkölcsi életük botrányos volt, és visszaéltek a hatalmukkal. Ez azonban soha nem egy bizonyos egyházi eljárás szerint történt, hiszen az Egyház isteni természete miatt ilyenre nem is lenne lehetőség. A pápa közvetlenül Istentől kapja a hatalmát, nem az Egyháztól, ezért az Egyház semmilyen okból nem mondhatja le.

Hitünk kötelező erejű tanítása (dogmája), hogy a pápa nem taníthat eretnőséget, mikor Péter székéből szólva (*ex cathedra*) hirdeti ki hitünk valamely tételét. Ez az az isteni ígéret, amely szerint a pokol kapui nem vesznek erőt az igazság székén (*cathedra veritatis*), amely Szent Péter apostol széke. I. Honorius pápa elítélésének történetét elemezve Dom John Chapman megállapítja: „A tévedhetetlenség úgyszólván a piramis csúcsa. Minél

ünnepélyesebben fejezi ki magát az Apostoli Szentszék, annál biztosabbak lehetünk a tévedhetetlenségében. Mikor a legünnepélyesebb megnyilatkozási módot választja, vagyis a szó szoros értelmében *ex cathedra* szólal meg, akkor a tévedés lehetősége teljesen kizárható. A pápa tekintélyét akkor is el kell ismerni és tiszteletben kell tartani, amikor nem tényleges tévedhetetlenséggel tanít. Hogy a pápa is tévedhet, azt mind a hitünk, mind a történelem alapján kijelenthetjük” (*The Condemnation of Pope Honorius*, London 1907, 109. old.).

Ha a pápa téves tanokat vagy eretnokségeket hirdet, az Egyház isteni természete gondoskodik az ellenszerről: a hirtelen támadt úrt a püspökök szolgálata és a hívek legyőzhetetlen hitérzéke (*sensus fidei*) tölti be. A számbeli arány ebből a szempontból teljesen lényegtelen. Elég, ha néhány püspök hirdeti a hit teljességét és teszi helyre az eretnek pápa tévedéseit. Elég, ha a püspökök utat mutatnak nyájuknak és megvédik az eretnek pápa tévedéseitől, és papjaik és a katolikus szülők ugyanígy tesznek. Mivel azonban az Egyház természetfeletti valóság, misztérium, semmihez sem fogható természetfeletti szervezet, Krisztus misztikus teste, a püspököknek, a papoknak és a világi híveknek – a helyreigazításokon, a felhívásokon, a hitvallásokon és a nyilvános elutasításon kívül – elégtételt is kell adniuk az Isteni Fönségnek, és vezekelniük kell a pápa eretnek cselekedeteiért. A II. Vatikáni Zsinat *Lumen gentium* kezdetű dogmatikus konstitúciója (vö. 12. pont) szerint a hívek összessége nem tévedhet a hit kérdéseiben, mikor a püspököktől kezdve az utolsó világi hívőig általános egyetértést mutat a hit és az erkölcs dolgában. Az egész Egyház hite akkor is sértetlen marad, ha maga a pápa hirdet teológiai tévedést és eretnokséget, hiszen Krisztus azt ígérte, hogy a Szentlélek, az igazság Lelke állandóan jelen lesz Egyházában, és azt különösen támogatja (vö. Jn 14,17; 1Jn 2,27).

Ha Isten kifürkészhetetlen akaratából megengedi, hogy a történelem egy adott pillanatában és igen ritka esetben a pápa úgy gyakorolja napi, rendes, nem tévedhetetlen tanítóhivatalát, hogy közben tévedéseket és eretnokségeket hirdet, az isteni Gondviselés néhány püspöknek és világi hívőnek nyitja fel a szemét, hogy tegyék meg azt, amit a pápai tanítóhivataltól egyelőre hiába várnánk. El kell mondanunk, hogy az ilyen helyzet igen ritka, ugyanakkor az egyháztörténelem tanúsága szerint olykor igenis előáll. Az Egyház valóban egyetlen test, egyetlen élő szervezet, és amikor a test feje (a pápa) kudarcot vall, illetve elmulasztja megtenni kötelességét, a test többi tagja (a hívek) vagy a test kiemelt tagjai (a püspökök) teszik meg azt, amit a pápának kellene. Az egyik ilyen közismert és tragikus helyzet az ariánus válság idején állt elő a negyedik században, mikor a hit tisztaságát – Boldog John Henry Newman megfogalmazása szerint – nem annyira az *ecclesia docens* (a tanító egyház, vagyis a pápa és a püspökök), hanem az *ecclesia docta* (a tanuló egyház, vagyis a világi hívek) őrizte meg.

Az az elképzelés, hogy az eretnek pápa *automatikusan* elveszíti hivatalát, mely esetben kimondható a pápai szék üressége, hallgatólagosan az egész Egyházzal azonosítja a pápát, és a pápaközpontúság, illetve pápa *túlzott tiszteletének* egészségtelen hozzáállásáról tanúskodik. E nézet képviselői (különös tekintettel néhány szentre) a túlzott ultramontanizmus, illetve pápaközpontúság hibájába esnek, és a pápát valamiféle félistenként tisztelik, aki még azokban a kérdésekben sem tévedhet, amelyekre a pápai tévedhetetlenség nem vonatkozik. Az az eshetőség tehát, hogy a pápa tévedést hirdet a tanítás terén, amelybe értelemszerűen a legsúlyosabb doktrinális tévedés, az eretnokség is beletartozik, ezen nézet képviselői számára elviselhetetlen és elképzelhetetlen, akkor is, ha minderre a pápai tévedhetetlenség körén kívül kerül sor.

Az az elmélet, illetve teológiai vélemény, hogy az eretnek pápa lemondatható, illetve elveszítheti hivatalát, ismeretlen volt az első évezredben. Csak az érett középkorban merült fel a gondolat, mikor a pápaközpontúság a tetőpontjára hágott, és a pápát tudat alatt magával az Egyházzal azonosították. Mindez gyökerében már az abszolút uralkodó evilági

magatartásában is megfigyelhető, mikor így szól: „L'État, c'est moi!” (Az állam én vagyok!), melynek egyházi megfelelője így hangzik: „Az Egyház én vagyok!”

Az a vélekedés, hogy az eretnek pápa *automatikus*an (ipso facto) elveszíti hivatalát, az érett középkortól kezdve egészen a huszadik századig általános volt. Mindez azonban csak teológiai vélemény, nem az Egyház állandó tanítása, hiszen egyetlen egyetlen zsinat és egyetlen pápa sem foglalt mellette nyíltan állást. Az Egyház ugyanakkor elítélt egy eretnek pápát, igaz, hogy csak a halála után, nem a hivatali ideje alatt. Akkor sem tekinthetjük biztosnak és általánosan elfogadott tanításnak, ha az egyház néhány doktora (pl. Bellarmin Szt. Róbert és Szalézi Szt. Ferenc) is ezt képviselte. Olykor az Egyház doktorai is tévedtek, pl. Aquinói Szent Tamás a Szeplőtelen Fogantatással, az egyházi rend szentségének anyagával vagy a püspökszentelés szentségi jellegével kapcsolatban.

Volt például az Egyház életében olyan időszak, amikor az az objektíve téves teológiai vélekedés terjedt el, hogy az egyházi rend szentségének anyagát a szerek (evangéliumos könyv, ostya, kehely, stb.) átadása képezi. Ez a vélemény sem ősi, sem egyetemesnek nem tekinthető, bizonyos ideig azonban még a pápa (IV. Jenő) is támogatta rendeletében, illetve a liturgikus könyvekben is megjelent, még ha nem is sokáig. Később azonban, 1947-ben XII. Pius helyesbítette.

Az az elmélet, hogy az eretnek pápa hivatala az eretnekség miatt *automatikus*an (ipso facto) megszűnik, nem tekinthető többnek teológiai véleménynél, mivel nem felel meg a *semper, ubique, ab omnibus* teológiai kategóriáinak, vagyis nem mindig mindenki mindenütt vallotta. Az egyetemes és rendes tanítóhivatal, illetve a pápai tanítóhivatal egyetlen olyan megnyilatkozásáról sem tudunk, amely támogatná azt az elméletet, miszerint eretnekség esetén az eretnek pápa hivatala *automatikus*an (ipso facto) megszűnik. Egy középkori egyházi jogi hagyomány szerint, melynek darabjait később a *Corpus Iuris Canonici*-ben, a latin egyház 1918-ig érvényes egyházi törvénykönyvében gyűjtötték össze, az eretnek pápa elítélhető: „*Papa a nemine est iudicandus, nisi deprehendatur a fide devius*”, vagyis: „Senki sem ítélteti el a pápát, kivéve akkor, ha bebizonyosodik, hogy eltért a hittől.” (*Decretum Gratiani, Prima Pars, dist. 40, c. 6, 3. pars*) Az 1917-ben közzétett Egyházi Törvénykönyv azonban kihagyta a *Corpus Iuris Canonici* eretnek pápával kapcsolatos rendelkezését. Ilyen rendelkezés az 1983-as Egyházi Törvénykönyvben sem szerepel.

Az Egyház mindig is azt tanította, hogy a formális eretnekség miatt automatikus kiközösítés alá eső eretnek személy is érvényesen szolgáltathatja ki a szentségeket, és hogy rendkívüli helyzetben az eretnek vagy a formálisan kiközösített pap is gyakorolhatja a joghatóságát, és szentségi feloldozásban részesítheti a bűnbánó bűnöst. A pápaválasztás rendjére vonatkozó szabályok, amelyek VI. Pálig voltak érvényben, azt is lehetővé tették, hogy a kiközösített bíboros is részt vegyen a pápa megválasztásában, sőt a kiközösített bíborost is lehetett pápának választani: „Egyetlen választóbíborost sem szabad kizárni abból, hogy aktívan vagy passzívan részt vegyen a pápa megválasztásában, amennyiben kiközösítés, felfüggesztés vagy interdiktum alá esik, vagy más tekintetben van akadályoztatva egyházi szempontból. A választás eredményének tekintetében minden ilyen ítélet felfüggesztésre kerül.” (VI. Pál, a *Romano Pontifice eligendo* kezdetű apostoli konstitúció 35. pontja). Ezt a teológiai alapelvet kell alkalmazni az eretnek püspök vagy az eretnek pápa esetében is, aki eretneksége ellenére is érvényesen gyakorolhatja egyházi joghatóságát, és ezért nem veszíti el *automatikus*an (ipso facto) hivatalát az eretnekség miatt.

Az az elmélet, illetve teológiai vélekedés, amely szerint az eretnek pápa *automatikus*an (ipso facto) elveszíti hivatalát az eretnekség miatt, a gyakorlatban sem kivitelezhető. Amennyiben mégis alkalmaznák, olyan helyzethez vezetne, mint amilyen a 14. század végén és a 15. század elején történt nagy egyházzsákaadás esetében állt elő, amely katasztrofálisan érintette az Egyházat. Mindig lesznek olyan bíborosok, püspökök és világi hívők, akik nem fogják a

pápa valamely tévedését formális eretnekségnek nyilvánítani, és így a mindenkori pápát továbbra is az egyetlen törvényes pápának tekintik.

A formális egyházszakadás, ahol ketten vagy többen tartanak igényt a pápai trónra – a pápa egyházjog szerinti lemondása szükségszerűen ehhez vezetne – biztos, hogy többet ártana az Egyháznak, mint az a viszonylag rövid és igen ritka időszak, amikor a pápa doktrinális tévedéseket vagy eretnokségeket hirdet. Az Egyház kétezer éves fennállásához képest az eretnek pápa működése mindig viszonylag rövid időszakot érint. Az isteni gondviselésre kell bízni, hogy ebben a ritka és kényes helyzetben közbelépjen.

Az eretnek pápa mindenáron való lemondatására irányuló törekvés annak a jele, hogy túlságosan is emberi módon állunk hozzá a dologhoz, és nem vagyunk hajlandók elviselni azt az ideiglenes keresztet, amelyet az eretnek pápa jelent. Arra is utalhat, hogy a harag túlságosan is emberi érzelme jellemez minket. Bárhogyan is legyen, túlságosan is emberi megoldást kínál, és mint ilyen ahhoz hasonlít, ahogy a politikában szoktak viselkedni az emberek. Az Egyház és a pápaság olyan valóságok, amelyek nemcsak emberi, hanem isteni természetűek. Az eretnek pápa jelentette kereszt az elképzelhető legnagyobb kereszt az egész Egyház számára, még ha ezt a keresztet csak átmeneti ideig kell is hordozni.

Az eretnek pápa lemondatására irányuló igyekezet mögött megfigyelhető másik tévedés az, hogy az Egyházat közvetve, tudat alatt a pápával azonosítja, és a pápát állítja az Egyház mindennapi életének középpontjába. Ez végső soron és tudat alatt egészségtelen ultramontanizmushoz, pápáközpontúsághoz, a pápa túlzott tiszteletéhez és személyi kultuszához vezet. Olyan időszakok is voltak az Egyház történelmében, amikor Péter széke hosszabb időre megüresedett. Például 1268. november 29-től 1271. szeptember 1-ig sem pápa, sem ellenpápa nem volt. Nem jó tehát, ha a katolikusok a pápát, a pápa szavait és cselekedeteit teszik meg hétköznapi életük középpontjának.

Az örökségből ki lehet tagadni a gyermeket, a családból azonban nem lehet kitagadni az apát, akármilyen bűnököt követ is el, és akármilyen gyalázatosan is viselkedik. Ilyen az a hierarchikus rendszer, melyet Isten már a teremtéskor meghatározott. Ugyanez vonatkozik a pápára, aki hivatali ideje alatt Krisztus egész földi családjának lelki édesapja. Ha a családapa bűncselekményeket követ el vagy gyalázatosan viselkedik, akkor a gyermekeknek távol kell tartaniuk magukat tőle, és kerülniük kell a vele való kapcsolatot. Azt azonban nem mondhatják, hogy „választunk magunknak egy új és jó családapát”, hiszen ez mind a józan észnek, mind a természetnek ellentmondana. Ezt az alapelvet kell követnünk akkor is, amikor az eretnek pápa lemondatásának kérdése merül fel. Senki sem mondhatja le a pápát, csak Isten léphet közbe, aki ezt a maga idejében meg is fogja tenni, hiszen Isten gondviselése soha nem hagy minket magunkra („*Deus in sua dispositione non fallitur*”). Az I. Vatikáni Zsinat alatt Zinelli püspök atya, a hit helyzetével foglalkozó zsinati bizottság relátora a következőképpen beszélt az eretnek pápa lehetőségéről: „Ha Isten ekkora bajt (azt, hogy a pápa eretnokségbe essen) megenged, akkor azokat az eszközöket is biztosítja, amelyekkel a helyzet orvosolható” (Mansi 52, 1109).

Az eretnek pápa lemondatása végső soron a konciliarizmus (*Egyházkép, mely szerint az Egyház legfőbb hatalmi szerve az egyetemes zsinat, melynek a pápa is alá van vetve. - KV szerk.*), a szedevakantizmus (*A pápai szék betöltetlenségét valló irányzat. - KV szerk.*) eretnokségét támogatná, és olyan hozzáállást mozdítana elő, amely a tisztán emberi vagy politikai közösségekben figyelhető meg. Azt az elkülönülési hajlandóságot, illetve nemzeti autokefalizmust erősítené, amely a protestáns világra, illetve az ortodox egyházakra jellemző.

A pápa elmozdítását, illetve automatikus hivatalvesztését pártoló álláspont továbbá lényegét tekintve – ha csak tudat alatt is – egyfajta „donatista” magatartásnak minősül a pápai tisztség tekintetében. A donatista elmélet csaknem ugyanolyan erkölcsi feddhetetlenséget tulajdonít a szent szolgálattevőknek (a papoknak és a püspököknek), mint Krisztusnak, ezért úgy véli, hogy azok csak akkor töltik be érvényesen tisztségüket, ha nyilvános életükben semmiféle

erkölcsi hibával vagy vétséggel nem vádolhatók. Az említett elmélet is kizárja, hogy a pápa tanításbeli tévedést, vagyis eretnekséget hirdessen, hiszen ebben az esetben a hivatala automatikusan érvénytelennek minősül, a széke pedig megüresedik, hasonlóan a donatistákhoz, akik szerint a pap és a püspök erkölcsi botlásaival annak hivatala is megüresedik.

Az egyházi hatalom legfőbb képviselője (a pápa vagy az egyetemes zsinat) a következőképpen szabályozhatná egyházjogilag, mit kell tenni akkor, ha a pápa eretnekséget vagy téves tanokat hirdet:

* A pápa semmilyen formában és semmilyen okból nem mondatható le, akkor sem, ha eretnekségbe esik.

* Mint az Egyház legfőbb tanítója, minden hivatalba lépő újonnan megválasztott pápa esküvel köteles fogadni, hogy Krisztus egész nyáját óvja az eretnekség veszélyétől, beszédében és cselekedeteiben pedig az eretnekség látszatát is kerüli, hiszen éppen az ő feladata, hogy valamennyi pásztor és hívőt megerősítse a hitben.

* Ha a pápa nyilvánvaló teológiai tévedést vagy eretnekséget hirdet, vagy cselekedeteivel és mulasztásaival az eretnekség terjedését segíti elő, a bíborosi kollégium dékánja köteles testvéri módon bizalmasan helyreigazítani.

* Amennyiben a bizalmas helyreigazítás eredménytelennek bizonyul, a bíborosi kollégium dékánja köteles a helyreigazítást nyilvánosságra hozni.

* A nyilvános helyreigazítással egyidejűleg a bíborosi kollégium dékánja szólítsa fel a híveket, hogy imádkozzanak a pápáért, hogy ismét legyen ereje ahhoz, hogy a félreérthetőség minden árnyékától mentesen az egész egyházat megerősítse a hitben.

* A bíborosi kollégium dékánja ugyanakkor tegye közzé a hitvallást, amelyben a pápa által tanított vagy megtűrt teológiai tévedéseket egyértelműen elutasítják (magát a pápát nem kell feltétlenül megemlíteni benne).

* Amennyiben a bíborosi kollégium dékánja elmulasztja a helyreigazítást, nem hívja fel a híveket imádságra, nem teszi közzé a hitvallást, akkor bármely bíboros, püspök vagy püspöki csoport megteheti ezt, ha pedig mind a bíborosok, mind a püspökök elmulasztják ezt, akkor bármely katolikus hívő, illetve katolikus hívők csoportja megteheti.

* Amennyiben a bíborosi kollégium dékánja vagy valamely bíboros, püspök, püspöki csoport, világi hívő vagy világi hívek csoportja helyreigazítja a pápát, imádságra szólítja fel a híveket, és közzéteszi a hitvallást, semmiféle kánonjogi szankció vagy büntetés nem foganatosítható ellenük, és nem vádolhatók azzal, hogy a pápával szemben tiszteletlenül viselkednek.

Abban a rendkívüli ritka helyzetben, amikor a pápa eretneknek bizonyul, az Egyház lelki helyzete Nagy Szent Gergely pápa (590-604) szavaival jellemezhető, aki kora Egyházát egy „öreg hajóhoz hasonlította, melyet a hullámok összevissza dobálnak, a víz minden oldalon árad be, a vihar napi ostromának súlya alatt megroggyant illesztékek pedig a hajótörés rémét vetítik előre" (*Registrum I, 4, Ep. ad Ioannem episcopum Constantinopolitanum*)

Abból az evangéliumi történetből, mikor a mi Urunk lecsendesíti a háborgó tengert és megmenti Pétert a vízbe süllyedéstől, megtanulhatjuk, hogy még a legdrámaibb és emberi szempontból kétségbeejtő helyzetben is, amit az eretnek pápa jelent, az Egyház valamennyi pásztorának és hívőjének hinnie és bízni kell abban, hogy Isten a maga gondviselő szeretetében közbe fog lépni, és Krisztus le fogja csendesíteni a háborgó vihart, és meg fogja adni az erőt Péter utódjának és földi helytartójának, hogy valamennyi pásztor és hívőt megerősítse a katolikus és apostoli hitben.

Szent Agathon pápa (678-681), akinek az a nehéz feladat jutott osztályrészül, hogy enyhítse a kárt, melyet a hit teljessége I. Honorius pápa eretneksége miatt szenvedett, tüzes lelkülettel fordult Péter valamennyi utódához, akik soha nem feledkezhetnek meg arról a súlyos kötelességükről, hogy a hitletétemény szüzi tisztaságát romlatlanul kell megőrizniük: „Jaj

nekem, ha nem az én Uram igazságát hirdetem, melyet ők szívükből hirdettek! Jaj nekem, ha elhallgatom az igazságot, amelyet a „pénzváltóknak” kell adnom, vagyis nem tanítom azt a keresztény népnek, és nem itatom át őket vele! Mit fogok mondani, mikor maga Krisztus ítél majd meg, ha igéinek igazságát itt – Isten ments! – szégyellem hirdetni? Milyen elégtételt tudok adni magamért és a rám bízott lelkekért, ha majd számot kell adnom róla, miként töltöttem be a kapott tisztséget?” (Ep. “*Consideranti mihi*” ad Imperatores)

Mikor az első pápa, Szent Péter fizikai rabságban sínylődött, az egész Egyház könyörgött a szabadulásáért: „Míg Pétert fogva tartották a börtönben, az Egyház szüntelenül imádkozott érte az Istenhez” (ApCsel 12,5). Mikor a pápa tévedéseket, sőt eretnekségeket hirdet, lelki rabságban sínylődik. Ezért az egész Egyháznak szüntelenül imádkoznia kell, hogy Isten szabadítsa meg a lelki rabságból. Az egész Egyháznak természetfeletti kitartásra van szüksége az efféle imádságban, és természetfeletti módon bíznia kell abban, hogy az Egyházat végső soron Isten kormányozza, nem a pápa.

Mikor I. Honorius pápa (625-638) felemásan kezdett viszonyulni a monotheizmus új eretnekségének terjedéséhez, Szent Szofroniosz jeruzsálemi pátriárka a következő szavakkal küldte el püspökét Palesztinából Rómába: „Keress fel az apostoli széket, ahol a szent tanítás alapjai vannak, és addig imádkozz, amíg az apostoli szék el nem ítéli az új eretnekséget!”

Mikor az eretnek pápa tragikus esete áll elő, az Egyház valamennyi tagjának, a püspököktől kezdve egészen az egyszerű hívekig, minden törvényes eszközt – a tévelygő pápa bizalmas és nyilvános helyreigazítását, a szüntelen és buzgó imádságot, az igazság nyilvános megvallását – fel kell használnia annak érdekében, hogy az Apostoli Szentszék ismét egyértelműen hirdesse az isteni igazságokat, melyeket az Úr Péterre és annak utódaira bízott. „Péter utódai ugyanis nem azért kapták a Szentlélekre vonatkozó ígéretet, hogy annak kinyilatkoztatása nyomán új tanítást hozzanak nyilvánosságra, hanem, hogy segítségével az apostolok által átadott kinyilatkoztatást, vagyis a hitletéteményt szentül őrizzék és helyesen magyarázzák.” (Az I. Vatikáni Zsinat *Pastor aeternus* kezdetű dogmatikus konstitúciója, 4. fejelet)

Az Egyház valamennyi pápáját és tagját emlékeztetni kell azokra a bölcs és örök érvényű szavakra, amelyeket a konstanzi egyetemes zsinat (1414-1418) fogalmazott meg a pápáról mint az Egyház első emberéről, aki teljesen alá van rendelve a hitnek, és akinek lelkiismeretesen örködni kell a hit épsége felett: „Mínt hogy a római pápa ily nagy hatalmat gyakorol a halandó emberek felett, helyénvaló, hogy a hit elvitathatatlan kötelei és az Egyház szentségeinek kiszolgáltatásakor alkalmazandó szertartások annál inkább kötelezzék. Elrendeljük tehát, hogy akit mostantól fogva római pápává választanak, annak a következő nyilvános hitvallást kell tennie, hogy a jövő római pápaiban a hit teljessége – pápaságuk első pillanatától kezdve – mindenkor páratlan ragyogással tündököljék.” (az 1417. október 9-től kezdődő harminckilencedik ülésen, V. Márton pápa jóváhagyásával)

A konstanzi zsinat ugyanazon ülésén úgy rendelkezett, hogy minden újonnan választott pápának hitesküt kell tennie a következő javaslat szerint, melyből alább a legfontosabb részeket idézzük:

„Én, XY, megválasztott pápa teljes szívemből megvallom a mindenható Istennek, hogy erősen hiszem és vallom a katolikus hitet az apostolok, az általános zsinatok és a többi szent Atya hagyománya szerint. Az utolsó pontig változatlanul őrzöm ezt a hitet, és halálom árán, vérem ontásáig is erősítem, védelmezem és hirdetem, és mindenben követem és megtartom azokat a szertartásokat, amelyek a katolikus egyház szentségeiben hagyományozódtak ránk.”

Milyen időszerű is ez a pápai eskü, és milyen fontos lenne, különösen napjainkban, hogy sürgősen bevezessék! A pápa nem valamiféle abszolút uralkodó, aki azt tehet és mondhat, amit csak akar, és tetszése szerint változtatgathatja a tanítást vagy a liturgiát. Sajnos az elmúlt századokban – a korakereszténység apostoli hagyományával szemben – a pápák olyannyira abszolút uralkodóként, illetve félistenként kezdtek viselkedni, hogy a legtöbb püspök és hívő teológiai és lelki magatartását is ez határozza meg, különösen a legjámborabbakét. Mikor a

püspökök és a hívek vak és jámbor módon elfogadták a pápai abszolútizmust, megfélemlkedtek róla, hogy a pápának mindenkinél jobban kerülnie kell az Egyházban az újdonságokat, és oly gondosan kell követnie a hit és a liturgia hagyományát, hogy azzal másoknak is példát mutasson.

A *Liber Diurnus Romanorum Pontificum*-ban található pápai eskü szerint az új pápa fő kötelessége és legfőbb jellemzője az elődeitől rá örökített hagyományhoz való rendíthetetlen hűség: „*Nihil de traditione, quod a probatissimis praedecessoribus meis servatum reperi, diminuere vel mutare, aut aliquam novitatem admittere; sed ferventer, ut vere eorum discipulus et sequipeda, totis viribus meis conatibusque tradita conservare ac venerari.*” („Esküszöm, hogy a kapott Hagymányt, valamint mindazt, amit Istennek tetsző elődeim őriztek meg számomra, semmi módon meg nem változtatok, abban semmihez hozzá nem nyúlok, semmit át nem alakítok, és semmi újítást nem engedélyezek, hanem mint annak igazán hűséges tanulója és követője minden erőmmel, szívem lángoló szeretetével és teljes áhítatával a rám hagyományozott javakat oltalmazom.”)

Ugyanezen pápai eskü a *lex credendi*-hez (a hit szabályához) és a *lex orandi*-hoz (az imádság szabályához) való hűségre is hivatkozott. A *lex credendi*-vel (a hit szabályával) kapcsolatban az eskü szövege megjegyzi:

„*Verae fidei rectitudinem, quam Christo autore tradente, per successores tuos atque discipulos, usque ad exiguitatem meam perlatam, in tua sancta Ecclesia reperi, totis conatibus meis, usque ad animam et sanguinem custodire, temporumque difficultates, cum tuo adjutorio, toleranter sufferre.*” („Ígérem, hogy minden erőmmel, ha kell, halálom árán, vérem ontásáig védelmezem az igaz hit épségét, melynek szerzője Krisztus, és amely utódaidon és tanítványaidon keresztül jutott el csekélységemhez, és amelyet az Egyházban találok. Ígérem továbbá, hogy korunk nehézségeit türelemmel viselem.”.)

A *lex orandi*val kapcsolatban a pápai esküben ezt olvassuk:

„*Disciplinam et ritum Ecclesiae, sicut inveni, et a sanctis praecessoribus meis traditum reperi, illibatum custodire.*” („Ígérem, hogy sértetlenül megőrzöm az Egyház fegyelmét és liturgiáját, úgy, amint azt szent elődeimtől kaptam.”)

Az elmúlt száz évben a pápai abszolútizmus olykor az Egyház liturgikus hagyományát sem kímélte. A *lex orandi*-t X. Piusz, XII. Piusz és VI. Pál pápa, a *lex credendi*-t Ferenc pápa változtatta meg gyökeresen.

X. Piusz volt az első pápa a latin egyház történelmében, aki oly gyökeresen alakította át a zsoltároskönyv (*cursus psalmodum*) rendjét, hogy a zsoltárok eloszlása tekintetében az imaórák liturgiája gyakorlatilag teljesen megváltozott. A következő hasonló esetre XII. Piusz pápa idején került sor, aki a Vulgata-zsoltároskönyv évezredes és énekelt latin szövegének gyökeresen más formáját hagyta jóvá liturgikus használatra. Az új latin fordítás, az úgynevezett „piuszi zsoltároskönyv” tudósok mesterségesen összeállított szövege, mely a maga mesterséges volta miatt zsoltározásra is alig alkalmas. XXIII. János pápasága alatt az egész Egyház úgy, ahogy van, elutasította ezt az új latin fordítást, melyet találóan az „*accessit latinitas, recessit pietas*” („*Bejött a jó latinság, kiment a jó buzgóság.*” - KV szerk.) bölcs mondással illettek. XII. Piusz pápa a nagyhét liturgiáját, az Egyház évezredes liturgikus kincsét is megváltoztatta, és részben újonnan kitalált szertartásokat vezetett be. A teljesen példa nélkül álló liturgikus változtatások azonban VI. Pál pápáig vártak magukra, aki forradalmian átalakította a szentmise és az összes többi szentség szertartását, és olyan mértékű liturgikus reformot hajtott végre, amelyre korábban egyetlen pápa sem merészkedett volna.

Ferenc pápa a teológiában hajtott végre forradalmi változtatást, mikor jóváhagyta néhány helyi egyház gyakorlatát, melyek kivételes esetben a házasságtörőket (az úgynevezett „rendezetlen kapcsolatban” élőket) is szentáldozáshoz engedik. Még ha ezek a helyi szabályozások nem is minősülnek általános normának az Egyházban, az érvényes és elhált szentségi házasság abszolút felbonthatatlanságára vonatkozó isteni igazságot mindenképpen

tagadják. A Szentatya másik változtatása a tanítás terén a halálbüntetés jogosságának kétezer éves állandó bibliai tanát érinti, a legújabb pedig az Abu-Dzabiban aláírt vallásközi találkozó 2019. február 4-én kelt és Ferenc pápa által is jóváhagyott dokumentumában található, miszerint a nemek, a fajok és a vallások sokfélesége az isteni bölcs akarat rendelkezésének köszönhető. Ez a mondat hivatalos pápai helyreigazításra szorul, hiszen egyértelműen ellentmond a Tízparancsolat első törvényének és a mi Urunk, Jézus Krisztus egyértelmű tanításának, így az isteni kinyilatkoztatásnak is.

Az a hatásos és elgondolkodtató történet jut erről eszünkbe, mikor néhány püspök arra kérte IX. Piusz pápát, hogy változtasson a mise kánonján, és foglalja bele Szent József nevét. A Szentatya így válaszolt: „Nem tehetem. Én csak a pápa vagyok!”

Minden pápának és minden hívőnek kitartóan kellene imádkoznia Dom Prosper Guéranger következő imádságát (különösen napjainkban), melyben Szent II. Leó pápát dicséri, hogy az I. Honorius pápa okozta válságban oly fáradhatatlanul védelmezte a hit épségét:

„Szent Leó, támogasd minden korban a pásztort, aki Krisztus Egyházát kormányozza, hogy tartsa távol magát a mindent elhomályosító ködtől, melyet a föld bocsát ki magából! Mindig tartsd ébren a hívő nyáj lelkében az erős imádságot, mellyel az Egyház szüntelenül tartozik neki (vö. ApCsel 12,5), hogy az Igazság Napja akkor is elérje Pétert, ha a legsötétebb kazamata mélye tartja fogva, és annak tiszta sugaránál felismerje, mit kell tennie, és a ragyogó fény Krisztus egész testét átjárja. „A test világa a szem” – mondta Jézus. „Ha szemed ép, egész tested világos.” (Mt 6,22) Felismerjük, milyen erős a Szikla, amelyre az Egyház épül. Tudjuk, hogy a pokol kapui sem vesznek erőt rajta (Mt 16,18). A sötétség szellemei ugyanis soha nem szabadultak el annyira, mint ama [Honorius pápa okozta] sajnálatos válság idején, amelynek véget vetettél, és a mégoly nagynak látszó sikerük sem hiúsította meg az isteni ígéretet: a Szentlélek biztos segítsége ugyanis Péter tanításának szól, nem Honorius pápa hallgatásának vagy annak, hogy az eretnekséget támogatta.” (*The Liturgical Year*, [London 1900](#), 12. köt., 377-378. old.)

Azt a rendkívül ritka helyzetet, ha a pápa eretneknek vagy félig eretneknek bizonyul, végső soron az Egyház és a péteri hivatal isteni jellegébe és elpusztíthatatlanságába vetett hittel kell viselnünk. Ezt az igazságot Nagy Szent Leó pápa fogalmazta meg, aki hangsúlyozta, hogy Szent Péter méltósága mit sem csökken utódaiban, bármennyire méltatlannak bizonyuljanak is: „*Cuius dignitas etiam in indigno haerede non deficit*” (*Serm.* 3, 4).

Az a valóban elképesztő helyzet is előállhat, hogy egy pápa szexuálisan bántalmaz fiatalkorúakat vagy beosztottakat a Vatikánban. Mit tegyen az Egyház ilyen helyzetben? Tűrje el, hogy a pápa kiskorúakat vagy a beosztottait molesztálja? Mennyi ideig kell az Egyháznak elviselnie az ilyen pápát? *Automatikus*an (ipso facto) megszűnik a pápasága, ha kiskorúakat vagy a beosztottait szexuálisan zaklatja? Az ilyen helyzetben új egyházi jogi vagy teológiai elmélet vagy álláspont rajzolódhatna ki, amely lehetővé tenné a pápa lemondatását és a gyalázatos büntetést (pl. a kiskorúak és a beosztottak szexuális zaklatása) miatti automatikus hivatalvesztését. Ez az álláspont annak felelne meg, amely eretnekség esetén teszi lehetővé a pápa lemondatását és automatikus hivatalvesztését. Ugyanakkor az ilyen új elmélet vagy álláspont (a pápa lemondatása és hivatalvesztése a szexuális bűncselekmények miatt) egyértelműen ellentétes az Egyház állandó tanításával és gyakorlatával.

Mikor azt mondjuk, hogy az eretnek pápát keresztként kell hordoznunk, nem arra gondolunk, hogy tétlenül bele kellene törödnünk a helyzetbe, és el kellene fogadnunk mindazt a rosszat, amit tesz. Minden tőlünk telhetőt meg kell tennünk, hogy orvosoljuk a helyzetet, amit a pápa eretneksége jelent. Elviselni az eretnek pápa keresztjét semmiképpen nem jelenti azt, hogy igent mondunk az eretnekségeire, vagy hogy tétlenek maradunk. Az erkölcstelen és ateista rendszereket is keresztként kell viselniük az embereknek (hány katolikus élt ilyen rendszerben a Szovjetunióban és viselte keresztként a helyzetet a vezeklés szellemében!). A szülőknek is keresztként kell viselniük hitetlenné lett és erkölcstelen életet élő felnőtt

gyermeküket. A családtagoknak is keresztként kell viselniük az alkoholista édesapát. A szülők nem foszthatják meg családtagságától tévelygő gyermeküket, ahogy a gyermekek sem foszthatják meg családtagságától vagy „apai” címétől tévelygő édesapjukat.

Ha a biztosabb utat választjuk, és nem mondatjuk le az eretnek pápát, akkor az Egyház természetfeletti megközelítését választjuk. Az ilyen út a maga gyakorlati és konkrét ellenintézkedéseivel semmi módon nem jelent tévlenséget vagy együttműködést a pápa tévedéseivel, hanem nagyon is tevékeny elköteleződés és igazi együttszenvetés az Egyházzal, amely az eretnek vagy félig eretnek pápa idején a maga Golgotáját éli át. Minél inkább kétértelműen fogalmaz a pápa a tanítás terén, minél inkább tévedéseket, sőt eretnokségeket hirdet, annál ragyogóbban tündöklük fel az Egyházban a kicsinyek igaz katolikus hite: az ártatlan gyermekek, a szerzetesnővérek hite, mindenekelőtt az Egyház rejtett gyöngyszemeinek, a zárdában élő apácák hite, a hősies és erényes világi hívek hite, bármilyen legyen is a társadalmi helyzetük, egyes papok és püspökök hite. A katolikus hit ezen tiszta lángja, melyet gyakorta az áldozat és vezeklés cselekedetei táplálnak, ragyogóbban világít, mint az eretnek pápa gyávasága, hűtlensége, lelki keménysége és vaksága.

Az Egyház olyannyira isteni intézmény, hogy bizonyos ideig az uralkodó pápa eretnoksége ellenére is fenn tud maradni, pontosan azért, mert a pápa nem azonos az Egyházzal. Az Egyház olyannyira isteni intézmény, hogy még az eretnek pápa sem tudja elpusztítani, és bár súlyosan rombolja az Egyház életét, a tevékenysége csak ideig-óráig tart. Az egész Egyház hite nagyobb és erősebb, mint az eretnek pápa tévedései, és ezt a hitet még az eretnek pápa sem tudja legyőzni. Az egész Egyház erősebb és maradandóbb, mint az a viszonylag rövid életű katasztrófa, amelyet az eretnek pápa okoz. Az igazi szikla, amelyen az Egyház hitének és szentségének elpusztíthatatlansága nyugszik, maga Krisztus, akinek a pápa pusztán az eszköze, ahogy minden pap és püspök is csak eszköz Krisztus, a Főpap kezében.

Az Egyház egészséges tanítása és erkölcsisége nem kizárólag a pápától függ, hiszen abban a rendkívüli helyzetben, amikor a pápa eretneknek bizonyul, az isteni törvény szerint az Egyház egészséges tanítását és erkölcsiségét a püspökök tanításához való hűség, végső soron pedig valamennyi világi hívő hűsége biztosítja, amint azt Boldog John Henry Newman mondta, és maga a történelem is kellőképpen bizonyítja. Az Egyház egészséges tanítása és erkölcsisége nem függ oly mértékben egyetlen pápa kérés életű doktrinális hibáitól, hogy ezzel maga a pápai szék is megüresedjen. Ahogy az Egyház tud létezni pápa nélkül, amint az az Egyház történelmében több éven át meg is történt, úgy az Egyház isteni természeténél fogva annyira erős, hogy még az eretnek pápa átmeneti időszakát is kibírja.

Ha eretnoksége miatt lemondanánk a pápát, vagy az eretnek pápa *automatikus* (ipso facto) hivatalvesztése miatt a pápai széket üresnek nyilvánítanánk, forradalmi újdonságot vezetnénk be az Egyház életébe, még hozzá olyan kérdésben, amely az Egyház természete és élete szempontjából döntő fontosságú. Az efféle kényes kérdésben az Egyház állandó hitérzékének biztosabb útját (*via tutior*) kell választani, akkor is, ha gyakorlati, nem pedig szigorú értelemben vett doktrinális kérdéstről van szó. Bár I. Honorius pápát három egymást követő egyetemes zsinat (a harmadik konstantinápolyi zsinat 681-ben, a második niceai zsinat 787-ben és a negyedik konstantinápolyi zsinat 870-ben), valamint II. Szent Leó pápa 682-ben eretnokség miatt kiközösítette, arra hallgatólagosan sem utaltak, hogy az eretnokség miatt I. Honorius pápasága *automatikus* (ipso facto) megszűnt volna. Az igazság az, hogy I. Honorius pápát még azután is érvényes pápának tekintették, hogy 634-ben Sergius pátriárkának írt leveleiben az eretnokséget támogatta, hiszen utána még négy évig, egészen 638-ig uralkodott.

A következő alapelv, melyet – más helyzetben ugyan – I. István pápa (†257) fogalmazott meg, iránymutatásul szolgálhat a tekintetben, mit kell tennünk abban az igen kényes és ritka esetben, amikor a pápa eretneknek bizonyul: „*Nihil innovetur, nisi quod traditum est,*” vagyis: „Ne újítsunk semmit azon, amit örökbe kaptunk.”

*†Athanasius Schneider, a Legszentebb Szűz Máriáról nevezett
asztanai érsekség segédpüspöke*
(2019. április 07., [Katolikus Válasz](#))
(TCS XXIV/3.)